

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐÀO THU THỦY

ẢNH HƯỞNG CỦA THƠ CA DÂN GIAN TRONG
THƠ NGUYỄN DUY

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐÀO THU THỦY

**ẢNH HƯỞNG CỦA THƠ CA DÂN GIAN TRONG
THƠ NGUYỄN DUY**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS LƯU KHÁNH THƠ

Thái Nguyên – 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Văn – Xã hội, Trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn – PGS.TS Lưu Khánh Thơ đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Đào Thu Thủy

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	7
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	8
5. Phạm vi nghiên cứu	9
6. Cấu trúc của luận văn	9
7. Đóng góp của luận văn	10
Chương 1. ẢNH HƯỞNG CỦA THƠ CA DÂN GIAN TRONG THƠ VIỆT NAM QUA CÁC THỜI KÌ VÀ HÀNH TRÌNH SÁNG TẠO CỦA NHÀ THƠ NGUYỄN DUY	11
1.1. Ảnh hưởng của thơ ca dân gian trong thơ ca hiện đại Việt Nam	11
1.1.1 Ảnh hưởng của thơ ca dân gian trong Thơ Mới:	12
1.1.2. Ảnh hưởng của thơ ca dân gian tới thơ ca thời kỳ kháng chiến chống Pháp	15
1.1.3. Ảnh hưởng của thơ ca dân gian tới thơ ca thời kỳ kháng chiến chống Mỹ	21
1.2. Hành trình sáng tạo và quan niệm sáng tác của nhà thơ Nguyễn Duy ...	25
1.2.1. Vài nét về tiểu sử của nhà thơ Nguyễn Duy	25
1.2.2. Con đường sáng tạo của nhà thơ Nguyễn Duy	27
1.2.3. Quan niệm sáng tác của nhà thơ Nguyễn Duy	33
Chương 2. ẢNH HƯỞNG THƠ CA DÂN GIAN TRONG CẢM HỨNG THƠ NGUYỄN DUY	37

2.1. Cảm hứng thơ bắt nguồn từ tình yêu thiên nhiên đất nước, yêu làng quê thân thuộc	37
2.1.1. Làng quê thân thuộc thấp thoáng bóng ca dao.....	37
2.1.2. Cảm hứng đến từ tình yêu và niềm tự hào về vẻ đẹp của mọi miền đất nước	44
2.2. Cảm hứng thơ bắt nguồn từ vẻ đẹp của nghĩa tình thủy chung	50
Chương 3. SỰ ẢNH HƯỞNG CỦA THƠ CA DÂN GIAN TRONG	
NGHỆ THUẬT THƠ NGUYỄN DUY	63
3.1. Hình ảnh, biểu tượng thơ gần gũi với ca dao	63
3.1.1. Biểu tượng con cò	63
3.1.2. Biểu tượng trăng.....	66
3.1.3. Biểu tượng cây tre	69
3.1.4. Biểu tượng cỏ dại	70
3.1.5. Biểu tượng gió.....	72
3.1.6. Biểu tượng bàn tay	74
3.1.7. Biểu tượng chiếc áo.....	75
3.1.8. Hình tượng con người trong thơ Nguyễn Duy	79
3.2. Thể thơ lục bát.....	84
3.3. Ngôn ngữ thơ.....	87
3.3.1. Ngôn ngữ thơ đậm chất ca dao	88
3.3.2 Lối từ	90
3.4. Giọng điệu	97
3.4.1. Giọng điệu thiết tha sâu lắng.....	99
3.4.2. Giọng điệu lời ru	102
3.4.3. Giọng điệu hài hước, trào lộng.....	104
KẾT LUẬN	109
TÀI LIỆU THAM KHẢO	111

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Có thể nói, ở bất cứ dân tộc nào thì văn học dân gian là bộ phận chính của nền văn học và văn hoá của dân tộc đó trong thời kì chưa có văn học viết. Đến khi văn học viết xuất hiện thì văn học dân gian cũng không phải vì thế mà bị triệt tiêu. Hai dòng văn học này vẫn tồn tại và phát triển song hành, có sự tác động tương hỗ lẫn nhau.

Từ vốn văn học dân gian, chúng ta hiểu được truyền thống sáng tạo thẩm mỹ của các cộng đồng người trên lãnh thổ Việt Nam qua các thế hệ. Cũng từ mạch nguồn văn học dân gian nói chung và thơ ca dân gian nói riêng, chúng ta có thể chắt lọc những chất liệu quý để phục vụ cho quá trình sáng tạo mới.

Trong văn học nói chung và đặc biệt trong thơ ca, có thể nói, không một người sáng tác nào lại không tiếp thu những dưỡng chất ngọt ngào từ suối nguồn thơ ca dân gian. Thành tựu của thơ ca dân gian ảnh hưởng rất lớn đến các sáng tác văn học viết, mà tiêu biểu là sáng tác của các nhà thơ như: Nguyễn Trãi, Lê Thánh Tông, Nguyễn Bình Khiêm, Nguyễn Du, Nguyễn Công Trứ, Hồ Xuân Hương, Tố Hữu, Nguyễn Bính, Nguyễn Duy... Với Nguyễn Duy, ảnh hưởng thơ ca dân gian được xem là một đặc điểm nổi bật làm nên một phong cách thơ độc đáo. Tìm hiểu ảnh hưởng văn thơ ca gian trong thơ Nguyễn Duy, vì vậy là một hướng đi có ý nghĩa để khám phá một phong cách thơ.

1.2. Thuộc thế hệ nhà thơ trưởng thành trong kháng chiến chống Mỹ, Ngay từ những năm 70 của thế kỉ trước, Tên tuổi Nguyễn Duy đã được biết đến một cách ấn tượng với chùm thơ đạt giải và lời giới thiệu của nhà phê bình văn học Hoài Thanh. Sau đó là một sự nghiệp sáng tác không mệt mỏi, một quá trình tìm tòi đầy ý thức và trách nhiệm của người nghệ sĩ. Trong quá

trình ấy, Nguyễn Duy đã chọn cho mình con đường thơ riêng. Thơ ông có thiên hướng viết về những cái đời thường, bình dị, mộc mạc, gần gũi với cuộc sống làng quê, đậm hồn cốt dân gian. Đặc biệt, Nguyễn Duy dành phần lớn các sáng tác thơ cho thể thơ thuần dân tộc, thể thơ lục bát. Trong xu thế quốc tế hóa ngày nay, những thành công của thơ Nguyễn Duy gợi mở nhiều vấn đề có ý nghĩa lý luận trong việc bảo tồn và phát huy văn hóa dân tộc.

1.3. Đã có nhiều công trình khoa học đề cập đến thơ Nguyễn Duy song còn thiếu những nghiên cứu chuyên sâu về ảnh hưởng cụ thể của thơ ca dân gian đến sáng tác của “thi sĩ thảo dân” này. Ta có thể thấy được sự ảnh hưởng của những yếu tố thơ ca dân gian đã chiếm một vị trí đặc biệt trong sự nghiệp sáng tác của Nguyễn Duy. Điều đó đã làm nên một phần phong cách sáng tác của nhà thơ, đồng thời góp dự một phần ấn tượng vào đời sống văn học nước nhà.

1.4. Thơ Nguyễn Duy, trong nhiều năm đã được chọn lựa và giới thiệu trong sách giáo khoa với những tác phẩm quen thuộc như: *Tre Việt Nam* – SGK Tiếng Việt lớp 4; *Ánh Trăng* - SGK Ngữ văn lớp 9, *Đò Lèn* – SGK Ngữ văn lớp 12. Tuy nhiên cả người dạy và người học đang gặp khó khăn trong việc nắm bắt đặc trưng của thơ Nguyễn Duy. Tìm hiểu ***ảnh hưởng thơ ca gian trong thơ Nguyễn Duy***, do đó không chỉ có ý nghĩa lý luận mà còn có ý nghĩa thực tiễn, góp phần nâng cao hiệu quả giảng dạy thơ Nguyễn Duy trong trường phổ thông.

2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu

Sớm nổi tiếng từ những thập niên cuối thế kỉ 20, lại là người có bút lực dồi dào, đến nay, khối lượng sáng tác của Nguyễn Duy đã đạt đến con số gần 300 bài thơ, trong đó có nhiều bài thơ hay, không ít bài thu hút được sự chú ý của các nhà nghiên cứu phê bình. Dựa vào nguồn tư liệu bao quát được và phạm vi quan tâm của đề tài, chúng tôi điểm lại một số vấn đề nổi bật, làm cơ

sở cho việc khảo sát, phân tích ảnh hưởng thơ ca dân gian trong thơ Nguyễn Duy. Để tiện cho việc nghiên cứu, chúng tôi xin phép lược khảo các bài viết, các công trình nghiên cứu về tác giả Nguyễn Duy theo phạm vi đối tượng được thẩm bình.

2.1. Những bài viết, các công trình nghiên cứu về đời thơ Nguyễn Duy

Nghiên cứu thơ Nguyễn Duy, Phạm Thu Yến đã đi sâu khai thác vấn đề Nguyễn Duy đã tiếp thu âm hưởng ca dao vào các sáng tác ở thể lục bát.

Bàn về hình thức nghệ thuật thơ Nguyễn Duy trong cuốn *Thơ lục bát Nguyễn Duy dưới góc độ ngôn ngữ*, Hồ Văn Hải đã cũng dành nhiều dung lượng để viết về việc thơ lục bát Nguyễn Duy sử dụng nhiều chất liệu ngôn ngữ gần với “ngôn ngữ ca dao” và “ngôn ngữ đời thường” [27, 38]. (khẩu ngữ, thành ngữ, từ láy) và hình thức thơ lục bát. Tuy nhiên, do nhìn từ góc độ ngôn ngữ học, Hồ Hải mới chỉ tập trung khai thác về mặt thể loại chứ chưa khám phá về mặt nội dung tư tưởng.

Nguyễn Quang Sáng trong bài viết *Đi tìm tiềm lực trong thơ Nguyễn Duy*, ông viết: “*Thơ lục bát Nguyễn Duy không rơi vào tình trạng quen tay, nó có sự chuyển động biến đổi trên từng câu chữ*”... nhà thơ rất khéo tay điều khiển từ [40, 30]. Và theo ông, “*Thơ Nguyễn Duy đượm tính dân tộc và nhuần nhuyễn ngôn ngữ dân gian. Lời thơ đơn sơ, gần với khẩu ngữ, tư duy thơ thì hiện đại, hình thức thơ thì phóng phát phong vị cổ điển phương Đông*” [42, 30]

Với bài viết: *Nguyễn Duy – thi sĩ thảo dân*, [42] Tác giả Chu Văn Sơn cũng đã đi tìm đặc trưng phong cách nghệ thuật Nguyễn Duy một cách công phu và bài bản, toàn diện. Trong đó, Chu Văn Sơn đặc biệt chú ý đến chất quê mộc mạc từ con người, đời sống đến thơ Nguyễn Duy

Cũng viết về hành trình sáng tác của Nguyễn Duy, Đỗ Ngọc Thạch, trong bài *Nguyễn Duy, hành trình từ truyền thống đến hiện đại*

[44] đã dành nhiều đoạn nói riêng về thơ lục bát Nguyễn Duy và hồn quê trữu nặng trong đó: “*Những câu thơ nặng trĩu hồn quê, lay động tận trong sâu thẳm tâm linh và như từ lúc nào đưa người đọc trở về với bản ngã, với những gì con người nhất.*” và “*...Có thể nói, Nguyễn Duy đã khai thác được rất nhiều điều bí ẩn của thơ lục bát dân gian và đã một lần nữa khẳng định sức sống muôn đời của thể thơ lục bát !*”

Còn theo Vũ Văn Sỹ, trong bài **Nguyễn Duy - người “thương mến đến tận cùng chân thật”**, : “*Trong những năm gần đây, khi mở rộng phạm vi giao tiếp của cái tôi trữ tình theo hướng hiện đại hóa không ít nhà thơ đi vào con đường hình thức, vô tình đẩy thơ vào tình trạng khó hiểu, bế tắc, Nguyễn Duy vẫn kiên trì lục bát một cách có hiệu quả, khai thác nguồn mạch dân gian, tập ca dao, lấy ca dao để mở rộng tứ thơ hoặc thiết lập tứ Thơ Mới để dung nạp và đồng hóa chất liệu đa dạng tinh tế của đời sống*” [43, 35]

Trần Đăng Khoa trong **Chân dung và đối thoại** trên web site (annonymous. Online) cho rằng “*Sau kiệt tác Truyện Kiều của đại thi hào Nguyễn Du, những tương lục bát đã khép lại, không ai còn dám bén mảng đến chân cái toà lâu đài châu ngọc mà nội thất toàn gấm thêu ấy nữa. Nhưng đâu có phải. Nó còn mở bao nhiêu cánh cửa, hướng ra cõi vô biên. Lục bát còn thử thách bút lực các thi sĩ. Nói một cách thông thái như nhà văn Nguyễn Tuân: Anh là nhà thơ Việt Nam ư? Vậy anh hãy chiêng cho tôi mấy câu lục bát của anh, tôi sẽ nói ngay anh là hạng thi sĩ thế nào?*”

Bình luận về phong cách thơ Nguyễn Duy còn có nhiều bài viết khác của các tác giả như Nguyễn Bùi Vợi, Đỗ Minh Tuấn, Nguyễn Trọng Chúc, Vũ Quần Phương, Lưu Trọng Văn, Văn Giá, Nhị Hà, Nguyễn Thị Bích Nga, Lê Quang Trang, Nguyễn Hoàng Sơn, Tế Hanh, Lê Giang, Lại Quang Ân... Từ nhiều cách tiếp cận khác nhau, nhưng các tác giả đều gặp nhau khi nhận ra cái thần của thơ Nguyễn Duy mang phong vị, hơi thở ca dao và gân gũ, dân dã